

PARLAMENTNÍ
INSTITUT

REFORMY V BRITSKÉM POLITICKÉM SYSTÉMU PO VOLBÁCH 2010

Bc. Martin Kuta

Informační podklad č. 1.214

březen 2011

POSLANECKÁ
SNĚMOVNA
PARLAMENTU
ČESKÉ REPUBLIKY

Obsah:

Úvod práce.....	2
Reforma volebního systému.....	2
Historické souvislosti změny volebního systému.....	2
Reforma volebního systému 2010-2011.....	4
Politické souvislosti referenda a změny volebního systému.....	5
Reforma Parlamentu.....	7
Literatura, zdroje.....	9

Úvod práce

Květnové volby roku 2010 ve Spojeném království nevyprodukovaly jasnou parlamentní většinu¹. Ačkoli se takový výsledek ve společnosti i mezi politiky a politology předpokládal, situace způsobila značný rozruch. Především se jednalo o fakt, že britská politika není na neexistenci jasné parlamentní většiny jedné strany zvyklá (situace tzv. hung parliament, tedy parlamentu bez jasné většiny); za jeden z možných aspektů se dá považovat i jednokolový relativně většinový volební systém, který za běžných okolností produkuje vládní většinu.

Povolební situace umožňovala buď menšinovou vládu relativně nejsilnější Konzervativní strany, nebo nějakou variantu vlády koaliční. Předseda konzervativní strany se uchýlil k variantě koaliční vlády. Vznikl tak projekt vládní koalice s liberálními demokraty (David Cameron jako předseda konzervativců se stal premiérem, Nick Clegg, předseda liberálních demokratů, se stal vicepremiérem).

Koaliční dohoda vzniklé vlády obsahuje i body usilující o reformu základních ústavních a politických prvků Spojeného království. Tato práce popisuje právě v koaliční dohodě zmíněné snahy – reforma volebního systému a reforma parlamentu, včetně pevného funkčního období. Práce věnuje pozornost nejen vlastním reformám, ale předkládá nástin historického a politického pozadí jednotlivých reformních kroků.

Reforma volebního systému

Historické souvislosti změny volebního systému

Reforma volebního systému představuje jednu z často diskutovaných otázek britské vnitřní politiky. Má přímou souvislost s reformou parlamentu. Snaha změnit složení obou parlamentních komor a zvýšit jejich legitimitu úzce navazuje na volební systém – volební systém produkuje reprezentaci lidu v parlamentu. Z tohoto pohledu se reforma volebního

¹ K parlamentním volbám 2010 ve Spojeném království viz blíže práce PI Vybraná témata 8/2010 (<http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=63084>).

systému jeví jako základní předpoklad vypořádání se s demokratickým deficitem, často kritizovaným v souvislosti s reformou parlamentu.

Stávající jednokolový většinový systém, v němž vítězí ten kandidát, který získal nejvíce hlasů (tzv. systém prvního v cíli, first-past-the-post, FPTP), hodnotí některé politické strany (nejhlasitěji Liberální demokraté) a občanské iniciativy (Electoral Reform Society) jako nevyhovující. Jedná se především o nadhodnocování zavedených, resp. nejsilnějších stran a s tím spojené plýtvání voličskými hlasy².

Poptávka po změně volebního systému má své kořeny u vzniku masové politiky a „moderní“ formy reprezentace. Vstupem mas do politiky v polovině 19. století vzrostl tlak na úpravu volebního zákona směrem k nějaké reprezentativnější formě volebního systému. Kromě tlaku na změnu volebního systému byla požadována též změna chápání parlamentu jako „klubu vyvolených“ s lokálním zakotvením; namísto toho měl parlament představovat celonárodního reprezentanta. Systém prvního v cíli totiž mnohdy vedl ke zvolení nejvíce význačné osobnosti v daném volebním obvodu. Osobnost navíc upozadovala politickou stranu jako představitele konkrétní politiky³. Vstup labouristů jako masové strany do politiky proto volební systém znesnadňoval; rostoucí společenskou podporu volební systém nerefletoval. Labouristé jako třetí strana byli volebním systémem podreprezentováni; labouristická strana nezískávala svoje zástupce do Dolní sněmovny. Své viditelné zástupce na úrovni volebních obvodů měli pouze konzervativci a liberálové.

Do roku 1918 se zdála změna volebního systému směrem k alternativnímu hlasování (alternative vote, AV) reálná. Celá řada komisí vzniklých aktivitou politických stran v Parlamentu během 20. století doporučovala opuštění systému prvního v cíli⁴. Ačkoli panuje shoda, že systém prvního v cíli představuje značné omezení demokratičnosti volebního klání tím, že snižuje proporcionalitu reprezentace, neexistuje jednotný názor na to, jakým systémem stávající volební techniku nahradit. Jednotlivé návrhy zněly ve prospěch alternativního hlasování, systému jednoho přenosného hlasu (single transferable vote, STV), systému doplňkového hlasování (supplementary vote, SV) a systému dodatečného mandátu (additional member system, AMS). Postupně během druhé poloviny 20. století začaly volební reformu podporovat všechny politické strany.

Systém jednoho přenosného hlasu (STV) se používá ve volbách do irského, severoirského a maltského parlamentu a australského senátu. Svou logikou se řadí mezi systémy proporční. Volba se provádí ve vícemandátových obvodech. Volič má možnost seřadit kandidáty dle svých preferencí. Mandáty se přidělují pomocí tomu kandidátovi, který dosáhl v daném obvodu tzv. Droopovy kvóty (počet hlasů dělený počtem mandátů navýšeným o jeden plus jeden hlas). Jestliže kandidát obdržel více hlasů, než vyžaduje kvóta, přebytečné hlasy jsou přerozděleny podle následujících preferencí ostatním kandidátům.

² Charakteristikami volebního systému prvního v cíli se důkladně zabývá práce Chytilík, R., Šedo, J., Lebeda, T., Čaloud, D. Volební systémy. Praha : Portál, 2009. S. 111-124.

Plýtvání hlasy, respektive nepřevedení velkého množství hlasů na mandáty (v angličtině označováno jako *wasted votes*), viz s. 118.

V českém prostředí se spíše používá termínu *propadlé hlasy*, tedy hlasy, které nebyly převedeny na mandáty.

³ Chytilík, R., Šedo, J., Lebeda, T., Čaloud, D. Volební systémy. Praha : Portál, 2009. S. 111-124.

⁴ Butler, D.: Electoral Reform. *Parliamentary Affairs*, 2004, 57: 4, s. 736.

Reforma volebního systému byla často zmiňována v souvislosti s nástupem vlády labouristů v roce 1997. Labouristé požadovali během období předcházejícímu vítězství v roce 1997 změnu volebního systému směrem k více proporcčním volebním metodám. Od roku 1979 totiž labouristé nevyhráli a svůj neúspěch spatřovali především v disproporcionalitě volebního systému prvního v cíli. Opakovala se tak historie; již v 70. letech 20. století z obdobných důvodů stáli konzervativci u zrodu iniciativy na změnu volebního systému. Ještě před volbami v roce 1997 přijali labouristé a liberálové dohodu, podle níž mělo být vyhlášeno referendum o změně volebního systému; již tehdy se zamýšlelo alternativní hlasování. Tzv. Jenkinsonova komise, vzniklá v Parlamentu, doporučila smíšenou variantu preferenčního hlasování a poměrného listinného systému. Výstup komise ovšem politické strany nerefletovaly, k obnovení společných snah změny nedošlo⁵.

Reforma volebního systému 2010-2011

Koaliční smlouva konzervativců a liberálů z roku 2010 obsahuje bod o vyhlášení referenda o změně na alternativní hlasování a vzniku menšího počtu stejně velkých volebních obvodů⁶ (zákon obsahuje 600 stejně velkých obvodů). De facto se ovšem koaliční strany pouze zavázaly, že doporučí svým poslancům, aby bez jakýchkoli předsudků k jakékoli volební technice podpořili zákon o referendu o zavedení AV. Referendum bylo již v létě 2010 stanoveno na 5. května roku 2011. Zákon o změně volebního systému navrhl Nick Clegg v červenci roku 2010. Zákon schválil Parlament 16. února 2011, ve stejný den zákon obdržel i královský souhlas⁷. Zákon o referendu na změně volebního systému stanoví, že jestliže se více voličů vysloví pro změnu volebního systému (tedy prostá většina hlasů), musí dojít ke změně zákona o volbách do Parlamentu (tím je pověřen ministr vnitra), v němž mají být provedeny změny vedoucí k zavedení alternativního hlasování. Zákon nestanoví minimální počet hlasujících v referendu, aby referendum bylo platné.

Alternativní hlasování představuje jednokolový absolutně většinový volební systém. Používá se v jednomandátových obvodech. Voliči v něm mají jeden hlas s možností udělení preferenčních hlasů. V praxi to tak znamená, že volič uděluje hlas podle svých preferencí jednotlivým kandidátům. Pokud nikdo při prvním sečtení hlasů nemá nadpoloviční většinu, systém vyřadí nejslabšího kandidáta a jeho hlasy jsou přerozděleny podle jeho druhých preferencí. Vlastní přepočítávání v rámci jednoho volebního obvodu se děje tak dlouho, dokud jeden z kandidátů nezíská nadpoloviční většinu hlasů ve volebním obvodu⁸. Systém tak de facto neplýtvá

Doplňkové hlasování (SV) svou logikou připomíná alternativní hlasování. Voliči udělují preference jednotlivým kandidátům. Pokud žádný z kandidátů nezíská nadpoloviční počet hlasů, v přepočtu zůstávají pouze dva nejméně úspěšnější kandidáti; hlasy vyřazených kandidátů jsou přepočítány ve prospěch dvou nejméně úspěšnějších. Vítězí ten kandidát, který má po druhém přepočtu nejvíce hlasů. Technika se používá pro volbu londýnského starosty.

⁵ Oliver, D.: *Constitutional Reforms in the UK*. Oxford: OUP, 2007, s. 137.

⁶ Koaliční dohoda dostupná z WWW http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/election_2010/8677933.stm

⁷ Parliament UK: Bills efore Parliament. Dostupný z WWW: <http://services.parliament.uk/bills/2010-11/parliamentaryvotingsystemandconstituencies.html> [cit. 22. 2. 2011].

⁸ Fungování alternativního hlasování viz Electoral Reform Society – Alternative vote. Dostupný z WWW: <http://www.electoral-reform.org.uk/article.php?id=55>.

voličskými hlasy jako v případě systému prvního v cíli, kde stačí k vítězství relativní většina (nejvyšší počet hlasů); nejvyšší počet hlasů totiž může v celku představovat menšinu hlasů.

Politické souvislosti referenda a změny volebního systému

Tím, že systém méně plýtvá hlasy, se pro liberální demokraty stává demokratičtější. Liberální demokraté totiž mají odlišnou představu o legitimitě politického režimu; za nejvyššího suveréna nepovažují Parlament, ale lid⁹. Liberální demokraté tudíž usilují o maximalizaci moci v rukou lidu. Na druhou stranu je nutné poznamenat, že tradice a stabilita představuje v britské politice nejvýznamnější hodnoty; jestliže není v současné době společenská poptávka po změně, potom není potřeba nic měnit, ačkoli současný stav neodpovídá „současným demokratickým principům“¹⁰.

Liberální demokraté původně nezamýšleli navrhnout změnu volebního systému směrem k alternativnímu hlasování; jejich původní představou byl systém jednoho přenosného hlasu (STV). V tomto okamžiku ovšem jejich snahy narazily na britské chápání zastupitelského mandátu. V politické tradici Spojeného království hraje daleko větší roli osobní odpovědnost než odpovědnost stranická; politickou reprezentaci tak představuje každý jednotlivý poslanec¹¹. Odtud pramení ochota konzervativní strany podpořit alternativní hlasování, které funguje na principu jednomandátových obvodů s důrazem na osobnosti, nikoli strany. Pro liberální demokraty tak koaliční dohoda představovala značný ústupek konzervativcům.

O osud volebního systému ve Spojeném království se ovšem i nadále budou vést politické boje. Ačkoli koaliční dohoda předpokládala, že strany podpoří zákon o referendu o změně volebního systému, tatáž dohoda nezavazovala poslance vládních stran k veřejné podpoře v plánovaném referendu. Již v červenci 2010 mnozí konzervativní poslanci a mezi nimi i David Cameron prohlásili, že v nadcházejícím referendu změnu systému nepodpoří¹², obdobně se premiér Cameron vyjádřil dva dny po schválení zákona v únoru roku 2011¹³. V obecné rovině se Konzervativní strana o alternativním hlasování vyjadřuje tak, že mění vcelku zaběhnuté procedury, se kterými voliči souhlasí. Labouristé se k otázce změny volebního systému po loňských prohraných volbách vrátili; předseda strany Ed Miliband prohlásil, že strana změnu v referendu podpoří¹⁴. Pozice liberálních demokratů je zcela

Výsledky voleb v roce 2010 podle jednotlivých volebních technik viz BBC News: Q&A: Electoral reform and proportional representation. Dostupný z WWW: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/8644480.stm>. U výsledků voleb podle jiných volebních technik je nicméně nutné upozornit na metodologickou chybu. V jednotlivých volebních technikách působí tzv. psychologický efekt. Voliči vědí, jak systém funguje a podle toho udělují svoje hlasy. Pouhé přepočítání výsledků tudíž neukáže, jak by volby dopadly za použití jiných volebních technik.

⁹ Holmes, Alison. Devolution, Coalitions and the Liberal Democrats: Necessary Evil or Progressive Politics? *Parliamentary Affairs*, 60, 4, 2007. S. 527-547.

¹⁰ Oliver, D.: *Constitutional Reforms in the UK*. Oxford: OUP, 2007, s. 131-132.

Teprve výsledky referenda ukážou, zdali společenská poptávka po volební reformě skutečně existovala, nebo zdali se jednalo o vlastní iniciativu liberálních demokratů a 23 % voličů, kteří pro ně hlasovali ve volbách v roce 2010.

¹¹ Oliver, D.: *Constitutional Reforms in the UK*. Oxford: OUP, 2007, s. 133.

¹² BBC News: Cameron will campaign against vote system change. Dostupný z WWW: <http://www.bbc.co.uk/news/10489088> [cit. 22. 2. 2011].

¹³ BBC News: Votes referendum: Cameron rejects Clegg AV call. Dostupný z WWW: <http://www.bbc.co.uk/news/uk-politics-12498624> [cit. 22. 2. 2011].

¹⁴ BBC News: AV Referendum: Where parties stand. Dostupný z WWW: <http://www.bbc.co.uk/news/uk-politics-11609887> [cit. 22. 2. 2011].

jednoznačná, strana souhlasí se změnou. Na druhou stranu se dá u liberálních demokratů očekávat značné vnitřní pnutí; případný úspěch referenda by mohl znamenat rozpad současné vládní koalice, a tudíž odstavení strany od moci; nesouhlas s referendem může naopak znamenat ztrátu podpory Nicka Clegga v jeho vlastní straně¹⁵.

Poněkud rozporuplně působí otázka referenda na regionální a malé strany. Dne 5. května 2011 se totiž mají konat volby do sborů ve Skotsku, Walesu a Severním Irsku vzniklých procesem devoluce. Představitelé regionálních stran se již v létě roku 2010 nechali slyšet, že souběh termínů může ohrozit výsledky těchto voleb; na jedné straně neochota voličů vyjádřit se v referendu může ovlivnit výsledky pro „regionální“ shromáždění, na straně druhé naopak vysoká účast v referendu může ohrozit výsledky stran¹⁶. V tomto duchu se nesou všechna prohlášení regionálních stran. Fakticky se strany nevyjádřily přímo proti alternativnímu hlasování, ačkoli připustily, že preferují systém jednoho přenosného hlasu (STV)¹⁷.

Pozice regionálních stran v kampani bude možná hrát značnou roli; ve Skotsku například vládne Skotská národní strana (SNP). Voliči si uvědomují rozdíly mezi jednotlivými volebními úrovněmi; hlasování v celobritských volbách do Westminsteru odlišují od voleb do shromáždění vzniklých procesem devoluce¹⁸. Skotská národní strana získává ve volbách do Skotského národního parlamentu nejvíce hlasů. Alternativní hlasování, které nakládá efektivněji s hlasy voličů ve smyslu jejich menšího plýtvání, by mohlo produkovat vyšší výsledky pro regionální strany v celobritských volbách v rámci daných regionů.

Pro volby do Skotského národního parlamentu a Velšského shromáždění se používá smíšená technika dodatečného mandátu (AMS). V tomto systému existují dva typy mandátů, přímé a regionální, které mají nicméně stejnou váhu. Liší se způsobem, jakým jsou přiděleny. Přímé mandáty se volí v jednomandátových obvodech na principu prvního v cíli, regionální mandáty jsou přidělovány podle stranické kandidátky ve vícemandátových obvodech za použití metody volebního dělitele. Řada čísel dělitele je ovšem pro každou stranu individuální; dělitel reflektuje počet získaných přímých mandátů. Systém tak vyrovnává disproporce vzniklé působením systému prvního v cíli; regionální mandáty tak více získávají strany, které neuspěly v získání přímých mandátů.

Ačkoli se politické strany až na konzervativce vyjadřují vesměs pro změnu na alternativní hlasování, vlastní výsledek referenda může být značně odlišný. Principy alternativního hlasování (především jednomandátové obvody a preferenční hlasování) společně s volební geografii Spojeného království představují ovšem pro obě velké strany značnou nevýhodu. Volební geografie Spojeného království ukazuje, že ve většině volebních obvodů proti sobě nestojí dvě největší strany, konzervativci a labouristé, ale jedna z velkých stran a liberální demokraté. Protože se liberální demokraté nacházejí ve značném množství obvodů na druhém

¹⁵ The Economist.com: Voting reform and the coalition: There is an alternative. Dostupný z WWW: <http://www.economist.com/node/17800249> [cit. 22. 2. 2011].

¹⁶ BBC News. Scottish government anger at vote reform ‘disrespect’. Dostupný z WWW: <http://www.bbc.co.uk/news/10484082> [cit. 22. 2. 2011].

¹⁷ BBC News: AV Referendum: Where parties stand. Dostupný z WWW: <http://www.bbc.co.uk/news/uk-politics-11609887> [cit. 22. 2. 2011].

¹⁸ Projevem tohoto aspektu je fakt, že voliči ve volbách do skotského Parlamentu hlasují pro skotské strany (Skotská národní strana, Strana Zelených, Strana skotských socialistů), zatímco ve stejných obvodech vítězí ve volbách do Westminsteru strany britské.

Jeffrey, Charlie. Situating the Result in a UK Context. In: *Election 2007*. Scottish Parliament Information Centre, 2007. P. 80

místě a protože alternativní hlasování umožňuje udělovat druhé a další preference, dá se s vysokou mírou pravděpodobnosti předpokládat, že alternativním hlasováním by liberální demokraté získávali větší množství mandátů. Taková situace je jak pro konzervativce, tak i pro labouristy nepřijatelná.

V souvislosti s volebními reformami má dojít též ke změně voličské registrace. Nově se mají voliči před volbami registrovat. Od tohoto kroku si politici slibují především konec volebních machinací a tzv. kupčení s hlasy. Voličská registrace spadá mezi kompetence Volební komise (Electoral Commission) vzniklé v roce 2001.

Reforma Parlamentu

Reforma parlamentu jako ústřední politické instituce představuje v britském kontextu dlouhodobý proces. Současná vláda deklarovala v souvislosti s Parlamentem především dva úmysly: zřídit poradní komisi, která by zkoumala možnosti zavedení poměrného volebního systému do Sněmovny lordů, a obnovit proces modernizace Dolní sněmovny započatý již dříve labouristickou vládou.

Labouristé nechali v roce 1997 zahájit činnost modernizační komisi. Komise přinesla návrhy především v oblasti legislativní, tedy možnost Parlamentu ovlivňovat zákonodárný proces a snížit význam vlády v této činnosti. Ačkoli se primárně jednalo o vládní projekt modernizace, vláda později změnila své priority ohledně plánovaných změn¹⁹.

Jediným znatelným pokrokem v souvislosti s prací modernizační komise bylo přijetí zákona o svobodném přístupu k informacím (přijato 2000, plně implementováno 2005)²⁰. Zákon v obecné rovině upravuje možnost veřejnosti nahlížet do práce státních institucí²¹. V kontextu práce Parlamentu potom reguluje vztah poslance a jeho volebního obvodu²².

V souvislosti s vyšší kontrolou legislativního procesu především opoziční poslanci kritizují nemožnost navrhnout vlastní zákony. Britský parlamentarismus zná pouze možnost *private members' bill*, tedy proceduru, kdy návrh zákona nepředkládá vláda, ale jakýkoli poslanec. Poslaneckých návrhů zákona je ve srovnání s vládními návrhy zákonů minimum²³.

Současná vláda předložila Parlamentu návrh zákona, na jehož základě se již dopředu stanovil termín budoucích voleb. Příští parlamentní volby se mají konat v květnu roku 2015 (jedná se o první květnovou neděli). Zákon pamatuje na možnost vyhlásit předčasné volby; k nim se má přistoupit, jestliže Parlament vyjádřil vládě nedůvěru a žádná jiná vláda nemá šanci důvěru

¹⁹ Oliver, D.: *Constitutional Reforms in the UK*. Oxford: OUP, 2007, s. 175-177.

²⁰ Secretary of State and Lord Chancellor. *The Governance of Britain: Re-invigorating our Democracy*. London, 2007. S. 43.

²¹ Freedom of Information Act 2000. Dostupný z WWW: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2000/36/notes/contents>

²² Secretary of State and Lord Chancellor. *The Governance of Britain: Re-invigorating our Democracy*. London, 2007. S. 43.

²³ Jednotliví poslanci smějí navrhnout vlastní zákon pouze za daných podmínek. Děje se tak pouze během deseti pátečních zasedání Sněmovny; čas projednávání *private members' bill* nesmí ovšem přesáhnout 5 % času sněmovního zasedání. Viz Norton, P.: *Parliament in British Politics*. Basingstoke, New York: Palgrave Macmillan, 2005, str. 89-90.

zpět získat, nebo pokud se pro ně vysloví alespoň dvě třetiny členů Dolní sněmovny (v podstatě se jedná o všechny členy současné vládní koalice).

V britské historii se jedná o první takový pokus. Britská praxe je taková, že rozpuštění Dolní sněmovny a vyhlášení voleb náleží premiérovi. Ten mohl termín stanovit s ohledem na výhodnost voleb pro jeho stranu. K něčemu obdobnému došlo již na začátku 20. století, kdy byla přijata konvence, podle níž funkční období Parlamentu nepřesahovalo pět let, nikdy ovšem nedošlo ke kodifikaci takového kroku do podoby zákona. Zákon na jaře roku 2011 vstoupil do výborové fáze Sněmovny lordů²⁴.

Kromě Dolní sněmovny se úsilí též zaměřuje na reformu Sněmovny lordů. V roce 1958 došlo k zavedení institutu doživotních lordů. Od té doby nebylo příliš nových lordů povýšeno mezi dědičné lordy. V roce 1999 labouristická modernizace přinesla v první fázi snižování počtu dědičných lordů zastoupených ve sněmovně na počet 92²⁵. Druhá fáze modernizace Sněmovny lordů má spočívat v postupném odstranění institutu doživotních lordů a jejich nahrazení volenými lordy. K volbě těchto lordů se má používat poměrná volební technika²⁶.

²⁴Jedná se o Fixed-Term Parliaments Bill. Dostupný z WWW: <http://services.parliament.uk/bills/2010-11/fixedtermparliaments.html>.

²⁵Russel, Meg. *Reform of the British House of Lords: A Test of Lijphart and Tsebelis*. European Consortium of Political Research Conference, Pisa 2007. S. 4.

²⁶Koaliční dohoda dostupná z WWW http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/election_2010/8677933.stm

Literatura, zdroje

Butler, D.: Electoral Reform. *Parliamentary Affairs*, 2004, 57: 4, s. 734-743.

Holmes, Alison. Devolution, Coalitions and the Liberal Democrats: Necessary Evil or Progressive Politics? *Parliamentary Affairs*, 60, 4, 2007. S. 527-547.

Jeffrey, Charlie. Situating the Result in a UK Context. In: *Election 2007*. Scottish Parliament Information Centre, 2007. S. 80

Koaliční dohoda vlády Konzervativní strany a Liberálních demokratů, 2010. dostupná z WWW http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/election_2010/8677933.stm

Norton, P.: *Parliament in British Politics*. Basingstoke, New York: Palgrave Macmillan, 2005.

Oliver, D.: *Constitutional Reforms in the UK*. Oxford: OUP, 2007, s. 424.

Russel, Meg. Reform of the British House of Lords: A Test of Lijphart and Tsebelis. European Consortium of Political Research Conference, Pisa 2007. S. 11.

Secretary of State and Lord Chancellor. *The Governance of Britain: Re-invigorating our Democracy*. London, 2007. S. 63.

Webový portál BBC News.

Webový portál Parliament.uk.

Webový portál The Economist.